

DRØMME

Af Peter Thielst

Min mormor på Amager lavede engang imellem en dessert, som vi børn i særlig grad satte pris på. Den bestod af to runde stykker lagkagebund, omkranset af en takket 'mur' af marcipan, fyldt med råcre- am og syltetøj og på toppen pyntet med et rødt stykke gelé. De hed *Drømme*, smagte himmelsk, indtil den barnlige grådighed tog over, og man midt i nr. 2 så kvalmens bølge komme. Men i sig selv var det en herlig dessert – så oplagt min barndoms *drømmedessert!*

Her mange år senere er jeg begyndt at samle på *drømme*-ord, lidt som en fattig skodsamler, der vil smage lidt på livet. Det startede med 'drøm- mehuset' (lejlighed), derpå fulgte 'drømmekøkkenet' – vor tids svar på 70ernes gildestuer med hjemmebar og bejdsede kromøbler – og straks bød sportens verden sig til med 'drømmehold', 'drømmeopstilling' og 'drømme- modstander'. Skolen er det straks lidt vanskeligere at glorificere ('drøm- melærer', 'drømmeelev', 'drømmetime'? – nej vel!), men alle de frie valg, som tiden byder på, gør alligevel, at de unge nu taler om at komme ind på deres 'drømmegymnasium', hvorfra vejen kan gå videre til et 'drømmestu- dium' og senere i ekstatisk fryd føre til et 'drømmejob' med et 'drømme- team'. Undervejs har de fleste forhåbentlig fundet sig en 'drømmefyr' eller 'drømmepige', og sammen og i fryd og gammen finder de sig så en 'drøm- mebolig' osv. Selv strukturreformen har formået at byde på søde overras- kelser, så nu indkalder man til konferencer om 'vores drømmekommune' – åh, hvor er det dejligt kommunalt!

Vi lever i det hele taget i en herlig tid: hver dag sine 'udfordringer', 'visioner' og snilde 'værktøjer', og den kreative klasse, der vælter sig i lyk- ke, har lært, at man skal 'gøre en forskel', være 'innovativ' og kræve 'kvali- tetssex' – ikke noget med at spilde tiden og blot gøre, som man plejer at gøre. Her tager managementindustrien hurtigt over og udfolder sit strøm- linede nysprog, der gør arbejde, ledelse og fyringer til en fest – men for ikke at servere for mange *Drømme* og overskride enhvers kvalmetærskel skal jeg her undlade andre eksempler end annoncen nedenfor fra 4.9.05. Ét kodeord bliver dog tilbage som det samlende billede på livets mulighe- der og mening i disse år: *selvrealisering*, hvis indre logik selvsagt må være at realisere sit 'drømmeselv'.

SELVREALISERING

Der er snart ingen ende på rækken af kække, tilsmilende ord, som vi dra- perer vores liv med i senmoderniteten, hvor meget ser sort og afsindigt ud, men hvor det netop handler om at være 'positiv', 'fleksibel' og 'et frisk pust' – ikke noget med at være 'negativ' (kritisk), 'gammeldags' (fastholde stan-

Selvrealiseringsoptioner?

Man kunne jo også konvertere til islam, hvor den religiøse kanon endnu spiller en rolle: så slipper man for hver morgen at skulle opfinde sig selv på ny og google sig frem til nye selvrealiseringsoptioner.

darder) eller 'beton' (stå ved sine værdier). Nej, vi er på nettet og på markedet, og der skal eksponeres og handles, og for at fastholde, at det er *os* glade, individualiserede enkeltindivider, der styrer det hele og har styr på os selv, taler vi bestandig om *frihed, valg, prioriteringer* – og *selvrealisering*. Hvad der tidligere gik for at være et arbejdsliv med *avancement* og lønklasser, hedder i dag *karriere* og *aktieoptioner* for at matche selvrealiseringstanken, og jo mere stress og flere projekter, man kan italesætte og gøre sig til af, desto mere gang er der i karrieren. Børn, familie og intimitet ('kvalitetssex' bl.a.) indgår i denne livsstil, hvis mål ikke er fællesskab som sådan eller et bestemt produkt/værk, men ens egen puls, svøbt i 'spændende oplevelser'.

Selvrealisering postulerer alt efter tonefald, mimik og sammenhæng noget mere – meget mere – end et 'jævnt og muntert, virksomt liv på jord', som Grundtvig besang. Det er først og fremmest noget, jeg gør, hævet over og frigjort fra alle pligter, hen-

syn og ideologisk-moralske rammer og begrænsninger. Kun der ved tilvejebringes den tilstrækkelige frihed, så jeg kan indbilde mig, at jeg vælger autonomt og ikke heteronomt – selvstyret og ikke ydrestyret, hævet over mode og meninger, stiltræk og reklamer. Det beskytter alle mine valg mod kritik, jeg er jo suveræn i rollen som mit eget livs smagsdommer – og sagde Kierkegaard ikke, at "subjektiviteten er sandheden"? Og hvad med Sartre: man vælger selv sit liv!? Romantikens genibegreb har gjort os alle til kunstnere – livskunstnere med fuldgyldig ret til at sætte vores hat, som vi vil, og kræve respekt for selv de mest latterlige numerologiske krumspring for at hente ny spirituel energi til det nedkørte selv.

Hele denne jargon pynter sig med lånte fjer. Snart får ethvert selvrealiseringsprojekt en eksistentiel valør – det er autonomt, hviler i sig selv, er båret af intens lidenskab, ja udtrykker den rene autenticitet. Det er dybt og inderligt, iværksat af en fri personlighed ved sine fulde fem – og derfor er det sandt, og der er 'ikke noget at komme efter' i så henseende. Andre gange lægges der vægt på, at det er et unikt selv, der ved at realisere sig folder en bestemt

TINA LARSEN COACHING

Lever du dit drømmeliv?

Vil du forbedre et eller flere områder af dit liv?

Vil du have afklaret hvad du virkelig ønsker og hvordan du skal få det?

Vil du have professionel støtte til at nå dine mål?

Lifecoach Tina Larsen tilbyder coaching pr. telefon eller E-mail. Læs mere på www.tinalarsen.dk

Tlf: 70 22 85 30
coach@tinalarsen.dk www.tinalarsen.dk

plan eller skæbne ud: noget, der blot lå i svøb, har modnet sig og samlet sig til endelig at blive sig selv – som et puslespil, der omsider får den sidste brik på plads og kan funkke i egen ret: fuldbragt, endelig sig selv '100%'. Sjovt nok forhindrer denne tematisering – dette lys over hin enkeltes selvrealisering *in splendid isolation* – ikke, at man næste dag eller ved endnu et intenst selvrealiseringskursus gør hele den forkromede realisering af det unikke selv om. Inden i den ene sande dukke er der altid en anden sand dukke.

Den canadiske filosof Charles Taylor er inde på nogle af disse tvetydigheder i sine radioforedrag *Modernitetens ubehag* fra 1991 (Philosophia 2002), der i titlen spiller på Freuds *Das Unbehagen in der Kultur*, på dansk *Kulturens byrde*, dog ikke i USA, hvor titlen optimistisk blev forvandlet til *Autenticitetens etik* – i grunden ganske karakteristisk for en kultur på selvrealiseringens surfende bølger, hvor alt skal hedde noget andet end det, det er. Det er da rigtigt, som Taylor påpeger, at vi dyrker *forestillingen* om autenticitetens etik – ganske som *forestillingen* om frihed og autonome valg – men det er jo ikke en størrelse, man kan stampe op af jorden ved blot at insistere på begrebet og i ét væk besmykke sig med det. Det kommer der hverken noget autentisk eller nogen etik ud af – kun narrespil og nysprog, der skal lære os at glemme ordenes oprindelige betydning og kvæle de indbyggede idealer og forpligtelser. Men Taylor hopper selv på limpinden og ser i den megen tale om selvrealisering en ny etik for det gode liv tage form. Men hvad hjælper det, hvis 'autenticitet' ikke længere betyder autenticitet, men subjektivitet og selvforgylt kontingens – og blot betegner det valg, jeg faktisk gør i den tro, at det er mit, og at det (derfor) er godt. Det hedder egoismens og selvoptagethedens etik – om end 'etik' som begreb her er noget på afveje.

OPTIONER

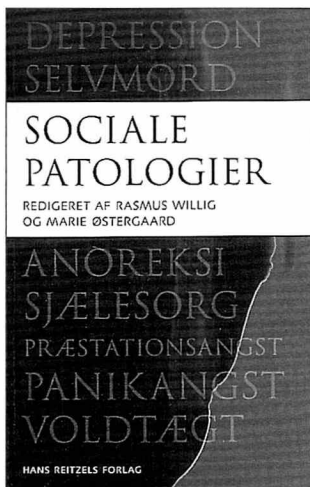
I Rasmus Willigs indledende bidrag til den glimrende antologi *Sociale patologier* (ed. Willig & Østergaard, Hans Reitzels Forlag 2005) tales der ikke alene om selvrealisering – som tidens opslidende og for nogle

ganske nedslidende projekt (deraf depression, anoreksi, sjælesorg/terapi, krigsvoldtægter og andre sociale patologier) – men også om noget så herligt som *selvrealiseringsoptioner*. En option er en forhåndsret, man kan erhverve sig til en bestemt vare og råde over i en vis tid – kendt fra forlagsverdenen, hvor man tager option på en bog, man overvejer at oversætte og udgive (hvis retten hertil i øvrigt er fri, så man kan få denne option og eksklusive sondering). Selvrealiseringsoptioner tager sig i praksis lidt anderledes ud, for her er ikke tale om nogen eksklusiv ret (andre kan vælge at følge præcis samme livsstilsspor), men nok om, at den enkelte – i sit vue ud over de mulige selvrealiseringsprojekter, der byder sig til (via markedet og ens egen fantasi, lyst og mod) – føler sig fri (og kompetent) til at gøre sine egne valg. Bag enhver selvrealiseringsoption ligger således Pinoccios gamle verslinie "Der ingen bånd, der binder mig!" – og bag den en vældig illusion om autonomi, sandhed og autenticitet.

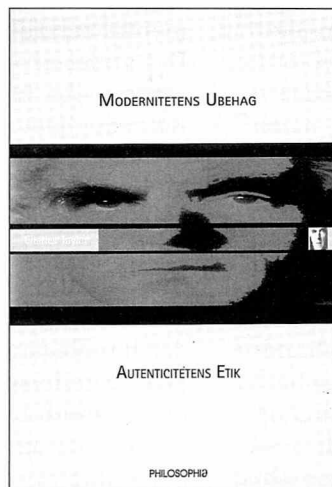
Problemet med selvrealiseringsoptioner er, at det ikke er nogen, man selv søger og yder en alvorlig indsats for at have råderet over – nej, de byder sig til, endda i en mængde og kakofonisk støj, så det er svært at orientere sig, *prioritere* og beslutte sig. Pludselig viser Sartres eksistensanalyse sit sande ansigt: "At være fri er at være fordømt til at være fri." – og så er man unægtelig mere på herrens mark end herre i eget hus! Det er hér, at den kække autonomi forvandler sig til *anomali* og ikke fører til selvrealisering, men selvdestruktion – i det mindste tab af elementær selvforvaltning og deraf følgende deroute ud i misbrug, sygdom, vold osv. De sociale patologier – hele det narcissistiske repertoire inklusive, uanset hvor medie-mondænt og statusgivende det efterhånden er blevet – skyldes således, at presset fra de mange selvrealiseringsoptioner sender folk til tælling. Meningen var ellers, at man skulle *optimere* sine optioner og strategisk drage omsorg for sin *optionskapital*, i stille forvisning om at det nu er enhver beskåret at være sin egen lykkes smed.

Således ender den kulturelle frisættelse og den megen fokusering på selvrealise-

OMTALTE OG INSPIRATIONSGIVENDE BØGER:

Sociale patologier,
red. af Rasmus Willig og
Marie Østergaard,
Hans Reitzels Forlag 2005,
180 sider, kr. 225,00.

Modernitetens ubehag.
Autenticitetens etik
af Charles Taylor,
Forlaget Philosophia 2002,
152 sider, kr. 179,00.

Pligten, profitten og kunsten
at være menneske
af Göran Rosenberg,
Tiderne Skifter 2005,
223 sider, kr. 268,00.

ring enten i et hedonistisk, omkringfaren-
de forbrug tilsat lidt udvandet eksistentia-
lisme og en masse ordgejl til sløring af
såvel kulturel ekspropriation (varetvang)
som ensomhed og selvbedrag – eller i en
række sammenbrud og mere patologiske
flugtmekanismer og afreageringer. Man
kan også, som nogle gør, springe gennem
dilemmaets horn og konvertere til islam,
hvor den religiøse kanon endnu spiller en
rolle: så slipper man for hver morgen at
skulle opfinde sig selv på ny og google sig
frem til nye selvrealiseringsoptioner. Den
udvej viser også på sin måde, at det en-
somme masse menneske slet ikke er skik-
ket eller rustet til al den given sig selv
identitet og mening, som den frihedsjub-
lende selvrealiseringssnak lægger for da-
gen. Mennesket er ikke en øde ø, der kan
opfinde og skabe sig selv – den øvelse er
grundlæggende lige så absurd, som Baron
von Münchhausens forsøg på at redde sig
selv og sin hest op af muddergrøften ved
at trække sig selv i håret. Vi er altid hen-

vist til hinanden, og det er gennem de
andre, jeg kan blive mig selv – se et per-
sonligt selv i mig selv.

ANERKENDELSE

Det er en tanke eller indsigt, som i filoso-
fisk udarbejdet form går tilbage til G. W.
F. Hegel og hans *Åndens fænomenologi*
(1807, netop oversat til dansk: Gyldendal
2005), men – under en berømt vending
herfra – er blevet taget op på ny af Axel
Honneth i disputatsen *Kamp om anerken-
delse* (1992, på vej på dansk: Hans Reitzels
Forlag). Anerkendelse er noget, man kan
give andre eller selv modtage, men det er
ikke en gestus, man reelt kan yde sig selv
– uden at svøbe sig i en mængde juhu-ord.
Den anerkendelse, der gør mig godt og i
ordets rette betydning er opbyggelig for
mig, er altid den *andens* værk; og undslår
han eller hun sig af en eller anden grund,
har vi kampen om anerkendelse.

I udgangspunktet hos Hegel handler det
om, at min selvbevidsthed – identitets- og

eksistensbevidsthed – i afgørende forstand beror på den andens bevidsthed, nemlig den andens bevidsthed om mig, som jeg får adgang til ved at spejle min selvbevidsthed i den andens selvbevidsthed. I banal forstand ser jeg nok mig selv, men ikke som noget bestemt, afgrænset og klart eksisterende uden den andens spejlende blik og anerkendende tale og gestus. Hegel sætter til eksempel billedet med herren og slaven, hvor herren først for alvor får sin identitet (selvbevidsthed) som herre gennem slaven, idet denne behandler ham som herre, tiltaler og svarer ham i overensstemmelse med denne position og realitet – og omvendt: for slaven har også brug for herren for at få *sin* selvbevidsthed forankret og kunne agere selvbevidst som slave.

Psykologisk begynder processen umiddelbart efter fødslen, hvor det spæde barn indgår i en række kommunikationsforhold med sit gryende selv – en på-vej-selvstruktur, fra første færd bygget op af den enkeltes egne behov, bevægelser, udtryk osv. i relationer, der anerkender, stimulerer, kommer-i-møde, men også ikke-anerkender gennem fravær, frustration mv. Pointen er, at vi skal ses af andre for ret at kunne se os selv, og de for få år siden meget omtalte (og stadig florerende) narcissistiske personlighedsforstyrrelser, nu delvis omsat til den normale socialkarakter viste/viser, at noget er gået skævt i den basale selvdannelse via anerkendelse, etablering af sikker base osv. (jf. Bowlby, Kohut, Stern), således at der endnu i puberteten og voksenlivet kan rumstere et utilfredsstillt behov for at blive set, bekræftet osv. Heraf 'stjerne for en aften'-syndromet og en særlig sårbarhed for kritik, svigt og præstationer – inklusive pres set fra selvrealiseringsideologien.

Axel Honneth forsøger at afpsykologisere og affænomologisere anerkendelsesbehovet og operationalisere det i forhold til hverdagslivets mellem menneskelige relationer. Som hos gamle Hegel er der tale om en tretrins model: Det første anerkendelsesniveau relaterer sig til familien – både den man vokser op i og den/de man senere selv danner – og venskabet, hvor kærlighed og intimitet giver én den emo-

tionelle og kropslige anerkendelse, der udvikler og danner klangbund for fundamental selvtillid, selvfølelse og identitet. Det andet niveau angår ens person som retssubjekt, hvor man tildeles og oppebærer rettigheder, moralsk-juridisk værdighed og tilregnelighed i lighed med alle andre, hvis der altså ikke praktiseres diskrimination, forfølgelse og anden stress og eksklusion. Endelig sætter en række andre sociale fællesskaber, herunder arbejde og karriere, et tredje niveau for anerkendelse, der handler om vore evner, vor formåen og praktiske livsmuligheder, og hvor anerkendelsen inddrager os i særlige statusgivende grupper og leverer solidaritet, loyalitet osv. – når det går godt. På den baggrund kan man så nærmere indkredse og analysere den *ikke-anerkendelse*, der fører til såvel social lidelse (terrorisme inklusive) som måske mere konstruktivt oprør – jf. Honneths og andres bidrag til *Sociale patologier*.

AT SPARE

Der er en betragtelig modsætning på færde mellem selvrealiseringstanken og anerkendelsestemaet – som mellem frihed og afhængighed, individualitet og fællesskab, eller mellem profit og pligt, for nu at gå i retning af titlen på svenske Göran Rosenbergs nye bog: *Pligten, profitten og kunsten at være menneske* (Tiderne Skifter 2005). Hvor anerkendelsesanalysen fastslår nogle selvfølgeligheder og grundvilkår for det at være menneske, også et stærkt individualiseret og selvoptaget eksemplar af arten, er Rosenberg mere normativ, ja gammeldags moralsk i sin tilgang, hvorfor han ser det at være menneske i senmoderniteten som lidt af en kunst – en færdighed i balance, en afvejning af hensynene til selvet og profitten (den kyniske rationalitet) og hensynene til fællesskabet og omsorgen (den ansvarlige rationalitet).

Af en eller anden grund har vi netop i den kulturelle fase, hvor den materielle rigdom er blevet mest monumental og kolossal, og hvor de fleste af os har råd til et forbrug uden sidestykke i menneskets historie, fundet den gamle bonderøvsfilosofi frem om, at 'borgerens penge ligger bedst i borgernes egne lommer'. Vi har

reelt rigeligt, også til at nogle flere gysser uden afsavn kunne ligge i fællesskabets lomme, men af hensyn til markedet og en nypudset frihedsideologi har vi sat os i hovedet, at det nok er bedst at spare på det fælles og lade så mange penge blive på borgernes egne overtrækskonti. Så kan alle bedre føle deres frihed ved selv at bestemme, hvad de skal tages frem og bruges til. Det er blevet en sport, en ny ambition i protestantismens ånd, og derfor skæres der ned i ét væk på offentlige institutioner og fælles goder, så alle mere *straight* – og uden bureaukrati og pladderhumanisme – kan tage hånd om deres egen sundhed på privathospitaler, deres egen alderdom via pensionsforsikringer, deres egen uddannelse (ansvar for egen læring!) gennem brugerbetaling til kurser, coaching osv. Og hellere betalings- og reklame-tv end en velpostret public service-kanal med kvalitetssans, for vi tror, med mirakel-vip på fedtemaden, indædt på, at konkurrence *højner*.

Det er som konsekvens af denne tænkning omsat til praksis, at profit overalt bliver vigtigere end pligt, og profit i det offentliges regi er ensbetydende med besparelser, nedskæringer og forringelser – *uanset* at liberale, borgerlige og nu også socialdemokratiske politikere, der ideologisk og/eller opportunistisk har valgt at varetage denne omkalfatring af samfundet, kalder det 'forbedringer', 'kvalitetsløft', 'øget nærhed mellem borger og forvaltning', 'bedre tilbud til de svage' osv. Igen: masser af kælnende ord for at kalde en ny virkelighed noget, som uanset realiteternes verden er bedre end det gamle 'beton-system'. Maskerne i nettet skal nemlig være større, for at vi alle sammen bedre kan bevæge os, tage del i den store og strålende omstillingsparathed og mærke det private forbrug (samt alle dets spændende oplevelser) eskalere. Det vil i sig selv få færre til at have brug for et mere finmasket net, tror vi, og til de få, der alligevel vil få brug for offentlig hjælp, vil der stå lidt færre, men til gengæld top-tunede institutioner tilbage, der til alles fordel har udnyttet en masse synergieffekt fra de fusionerede enheder.

Det er her, at Göran Rosenberg sætter

ind med grundig og eksemplarisk kritik af den uanstændighed, der breder sig i kølvandet på de gesjæftige, liberale entreprenører. Det er ikke længere Peter Spar mod Søren Sold, men Lars Løkke mod Lykke Per. Privatisering, udlicitering osv. er ansvarsforflygtigelse og dumping: den menneskelige værdighed tilsidesættes af hensyn til en fiktiv frihed, pligten afmonteres af hensyn til egenviljen hos den, der pt. ikke har brug for omsorg. Civilisatoriske tilbageskridt – og det er der tale om, når man afvikler uden at erstatte, nedbryder uden at forbedre – kaldes fremskridt, fordi alt, hvad der er nyt for folk med en meget kort (eller ingen) hukommelse, må være godt: det hedder 'udfordringer', hvis nogen skulle have glemte det.

Når det at være menneske bliver en *kunst*, en mental og etisk overlevelseskunst, så er det på tide at erstatte alle de kække drømme-attituder med regulære, indholdsmættede drømme: utopier, noget der kan hænke op i de bedste værdier, færdigheder og omgangsformer, vi mennesker har formået at udvikle, og sætte dem på sporet af en ny tids vilkår for liv, forpligtet på mere liv end død, mere rustik humanitet end munter kynisme. Drømme skal ikke være øregas, der som gylden muzak holder virkeligheden ude, men praktiske forestillinger om at sætte en standard for det fælles liv og den fælles fremtid. 'Drømme' må gerne begynde at betyde andet end banale, kortsigtede og selvoptagede ønskeopfyldelser – dem har vi nemlig nattens drømme til at tage vare på på en herlig ufarlig, men anderledes fantasifuld måde.

Peter Thielst, mag.art. i filosofi, udgav i 2003 *Livets mening. Eller blot en smule sammenhæng og perspektiv*, der netop er fulgt op af *At realisere sig selv. Kritik af det omsiggribende selvbedrag* – begge DET lille FORLAG.